

פרשת השבוע על פי אור החיים הקדוש

פרשת שופטים

לע"נ הורי ר' אליהו בן בת שבע ז"ל

1. מצאנו לדעת רמב"ם בפרק ג' ד' ע"ב

לאה אירן בת טאוס ז"ל

משפט צדק ולא אמר בצדק, כאמרו בצדק תשפוט עמיתך (ויקרא יט טו), כאן העיר הערה גדולה לחפץ לשפוט בצדק, והוא כי כשירצה לעמוד הדין על משפט האנשים אשר להם הריב יהיה בסדר זה, שיעביר מבין עיניו שני הנושאים, ולא ילביש משא ומתן ההלכות שיעשה כאנשים אשר להם הריב לומר כפי זה יתחייב פלוני, וכפי זה יהיה להיפך, אלא יעשה עיונו וצדדי ההלכה כאילו אין אדם שצריך להוראה זו עתה אלא לעמוד על הדין לדעת הלכות התורה ואחר שיעמוד עליו בדרך זה מה שיעלה במצודתו, ידן בו לבעלי דינים, יזכה הזכאי, ויתחייב החייב:

והוא אומר ושפטו את העם משפט, פירוש כבר הוא משפט בפני עצמו זה יהיה צדק, אבל זולת זה כשיעריך בדעתו בעת שמזקק ומצריך הדין לבעלי דינים, על כל פנים יהיה אחד יותר מתקרכת דעתו אליו ולא יצא המשפט צדק, ובפרט במשפטים שתלויים בשיקול הדעת ובהטיה מועטת בנקל יטה דעתו:

ואומר ומת, כאן רמז סוד אומר ז"ל (סנהדרין לה): מושיט אצבעו בהם ושרפם, והוא אומר ביד גואל הרם ומת, פירוש כנגיעת יד ה' בו בזה הוא מת מעצמו, ולפי שאמרו ז"ל כי הריגת ס"מ"ב תהיה גם כן על ידי ישראל, שידם תהיה בו להמיתו עם ה' ברוך הוא לזה אמר לא תחוט עליו:

והגם שצדיקים הרויחו באמצעותו, יש להם להביט אל דם הנקי, כמה דמים רבים ששפך באורכו, ואז טוב לך, תהיה נחלטת בחינת הטוב לך, כי בהבטל רוח הטומאה תהיה נשלמת בחינת הטוב במקומה שהם בני ישראל:

תתן לך, פירוש שהממנים עצמן לא יאמרו בדעתן שלא תשלוט עליהם מקל מרדותו של שופט ושופט, כיון שהם הממנים אותו, אלא שימנום לשפוט ולרדות אותם, והוא אומר ותתן לך, פירוש עליך:

בכל שערך, טעם אומר בכל, שצריך למנות בכל עיר ועיר, ובכל פלך ופלך, בארץ ישראל, ובכרייתא (ע"י ילקוט) אמרו ז"ל בכל שערך בא הכתוב להקיש סנהדרי קטנה לסנהדרי גדולה מה גדולה דנה וההגת אף קטנה דנה והורגת עד כאן, ונראה שדרשתם היא מתיבתא בכל, שכלל הכתוב כל הסנהדרין יחד, לומר ששויים בכח אחד:

ואומר אשר ה' אלהיך נותן לך, אמרו ז"ל (מכות ו.) שבא לומר שאין חיוב האמור בענין אלא בארץ אשר ה' אלהיך נותן לך ולא בחוץ לארץ:

ואי יהיה איש שונא וגו', פרשה זו רומזת מה שאמרו בגמרא מכות (דף יב) שלשה טעיות עתיד שרו של אדם לטעות לעתיד לבא, ואחד מהם הוא שערי מקלט קולטות ההורג בשוגג והוא מזיד: **וידוע כי שרו של אדם הוא ס"מ"ה** הוא שטן הוא יצר הרע (כבא בתרא טו.) ועליו העיד הכתוב כאן ואמר כי יהיה איש שונא, כי אין שונא לאדם כיצרו הרע (ע"י סוכה נב.) והוא מקור השנאה לרעהו, כי הוא מראה ריעות לכלל, פי לטובתם מיעצם, והוא שונא לו ומבקש רעתו בדרך אהבה וריעות, וארכ שאורב לו להחטיאו:

כי יש לך לדעת שעבירה ראשונה שעושה האדם אינו עושה אלא כשגגה, ובוה מוצא היצר שער ליכנס לנפש, גם מקדים להאדם כאמרו (כראשית ד' ז) לפתח חטאת רובץ, קודם בא המנגדו' באדם, גם מסביר לו פנים על מעשה הרע ויאמר לרע טוב, ואין לך אורב גדול מזה, ובוה מתגבר עליו, והוא אומר וקם עליו, מה שאין כן קודם לכן שהיה כחוט השערה הלך בתוך האדם, ועל ידי החטא יתגבר ויקום עליו: **ואומר והכהו נפש**, כאן העיר שהוא מדבר על ס"מ, ולזה אמר והכהו נפש, פירוש שחובל בנפשו כי על ידי החטא תמות הנפש, ונס אל אמת פירוש אם ינוס אל אחת הערים האל לבצר עצמה, שהיא מערי המקלט:

ושלחו זקני עירו, הם בית דין של מעלה שהיא עיר של השר של אדם ולקחו אותו, ועל פי המשפט יתנוהו כיד גואל הדם הוא אבינו שבשמים:

יח. שופטים וגו', סמך מצוה זו למצוה שלוש פעמים וגו' שלפניה, להעיר שהגם שמצוין לעלות שלשה פעמים בשנה ליראות את פני ה', ושם היא עומדת סנהדרי גדולה קבועה, אף על פי כן צריך למנות שופטים וכו' ולא יסמכו על בית דין שלפני ה' בלשכת הגזית לבד, והטעם כדי שלא תענה הדין עד עלות אל המקום:

וטעם השוטרים אמרו כפסיקתא, רבי אלעזר בן שמוע אומר אם יש שוטרים יש שופטים אם אין שוטרים אין שופטים עד כאן. הרבנים מוכיחים שאם אין שוטרים אין חיוב מצות שופטים, ומעתה כל שיודעים ישראל שהעם אינם נשמעים לשופטים, והשופטים אינם יכולים לכופם, אין חיוב כמינוי השופטים, וכל שהעם נשמעים לדיניהם בלא שוטרים חייבים למנות שופטים וקוראים אנו בשופט זה שופט ושופט:

ובדרך רמז ירמוז על דרך אומר (תהלים צ"ט) שפוט תכל בצדק, ואמרו אנשי אמת (ויה"ק ח"ג קצח): כי בית דין עליון יקרא צדק, ואמרו ז"ל (ביצה טו.) כי בראש השנה מזונותיו של אדם קבועים וכו', והנה כשיפול ההפרש על הממון בין אדם לחבירו, ועמדו לפני השופט, אם ישפוט על פי התורה אשר צוה ה' כשיזכר הראוי לזכות וגו', הנה הם שופטים המשפט עצמו ששפט בית דין עליון הנקרא "צדק", והוא אומר ושפטו את העם משפט "צדק" פירוש ששפט בית דין העליון שנקרא "צדק":

תמים תהיה עם ה', פירוש לפי שצוה עליו בסמוך לכל יעונן ויכשף ולבל ישאל באוב וגו', אמר תמים וגו', פירוש כלום טעם כל הדברים הוא לדעת העתידות, ולהתנהל (על) [כאשר] יורו ולחקן החסרון, כאשר יוכל עשות, ואם תהיה עם ה' תמים תהיה לא יחסר לך דבר, ואין מה שיגיד המזל עליך תחקיים לרעה וזה לך האות אברהם שהתהלך לפני ה', הגם שהראה המזל עליו שלא יוליד נתהפך וילד, וכפי זה תיבת תהיה נמשכת למעלה ולמטה, על זה הדרך תמים תהיה אם תהיה עם ה', או על זה הדרך תמים תהיה כשאתה עם ה' אלהיך:

ו. ואם ירחיב וגו' לאבותיך, פירוש עצמן, כי הם ינחלו הארץ לעתיד לבא, ואמר זה יושג להם אם ישמרו את כל התורה ויעשה, ותהיה השמירה והעשיה מאהבת ה' ולא מיראה, הדור ההוא אשר יעמוד בוה בימיו, יקם ה' דברו הטוב לתת כל העשרה עממין, ויעמיד ביד ישראל כל הטוב שהבטיח לעשות לאבות ביום עומדם בתחיה, ורבותינו ז"ל (סנהדרין צט:) העירו שגאולה העתידה תלויה בעבודת ה' "מאהבה" דוקא:

ג' ע"ב

כ. א. כי תצא למלחמה וגו'. אולי שרמו הכתוב "מלחמת האדם עם יצרו", ובא להסיר מלבבו מורכ ואמר כי תצא למלחמה "הידועה", שאין גדולה ממנה:

והנה במלחמה זו יש שני דברים קשים לאדם שמתחילים כוחו, א' הוא שאינו מלומד במלחמה כמו שהוא מלומד ורגיל במין מלחמה זו יצרו הרע, ב' שהרכבת האדם חובקת דברי היצר בכל אשר יאמר אליו, בעיני האיסור לגנוב ולגזול ולגאות ולאכול כל אשר תאוו נפשו, זה ימנעהו מלשמוע אל "דברי התורה והמצוות", ומה גם אחר שנכשל בעבירות רבות שיתוספו כוחות הרע שנולדו ממעשיו הרעים, כמו שפירשתי במקומות אחרים, והרי הוא ביניהם כחוררה שאין לה הופכין:

לזה בא דבר ה' כאן, ואמר כי תצא למלחמה וראית בעיניי שכלך סוס ורכב, סוס כנגד מה שהוא היצר, סוס מוכן למלחמה, מה שאינו כן האדם, רכב כנגד הרכבת האדם שנוטה וחושקת לדברים, ואמרו עם רב ממך, כנגד כוחות הרע שניתוספו ממנו מצד מעשיו הרעים כמו שאמרנו אף על פי כן בא דברו הטוב ואמר לא תירא מהם, והטעם הוא כי ה' אלהיך עמך, פירוש הן אמת אם היית בא למלחמה בכחך אין כח לעמוד במלחמה זו, אבל כיון שה' אלהיך עמך כחו גדול להצילך כי כשכב אדם ליטהר ימינו יחברך מקבלחו ונדבק לה' והוא יכניע מציריו:

וקראת אליה לשלום. פירוש שלא תבא אליה בפסיעותיך להטותו לדרך הטוב מן הקצה אל הקצה, אלא בתחילה בקרבך תקרא אליה לשלום שעשה יעשה גם לעולם העליון, ויהנה כזה וכבא ויתן חלק לגופניות וחלק לרוחניות, כי גם לעולם העליון צריך האדם למזונות ואם לא יטריח בעולם הזה כעד עולם הבא גם כן נמצא שלא יגיעו ויאבדו לעולם ועד, ודרך זה יקרא דברי שלום שהוא הביצוע:

יא. ואמרו והיה אם שלום. פירוש והיה לשון שמחה היא (כ"ר מכ"ג) אם שלום תענך, ואמר ופתחה, פירוש אין צורך אלא פתיחה לכך, ואם יפתח לו כפתחו של מחט הקדוש ברוך הוא יפתח לו כפתחו של אולם (ע"י שה"ש רבה פסוק פתחי לי אחותי):

והוא מה שגמר אומר והיה כל העם הנמצא בה רמ"ח אברים ושם"ה גידים "הכל ישתעבד לנשמה", בין בבחינת מצות עשה יהיו למס לעשות בגופם וכממונם וכו', בין בבחינת מצות לא תעשה ועבדוך פירוש כעבד הירא מרבו לכל נטות מדבריו ימין ושמאל:

וגמר אומר המעלך מארץ מצרים, כי זה מופת חותך כי ה' מפרק הקליפה מן הקדושה ומכררה, והוא סוד העלאת ישראל ממצרים כידוע ליודעי חן, וזה לך האות כדי שתתחזק במלחמה, וכן הוא אומר (תהלים לו) צופה רשע לצדיק וגו' ה' לא יעזבנו בידו, ואמרו ז"ל (קידושין ל:) שהכתוב מדבר על יצר הרע שהוא מתגבר על האדם וה' עוזרו ומצילו מידו:

ד. להלחם וגו' להושיע וגו'. פירוש להלחם וגו' לאבד אויביכם, ואמרו להושיע וגו', פירוש שלא ימות מבני ישראל אחד במלחמה, וזה הוא עיקר הנס, שתהיה המלחמה כבדה באויביהם, ולא יפקד אחד מבני ישראל:

ואולי כי לזה נתכוון כמה שאמר בתחילת הכתוב ה' אלהיכם, הזכיר הרחמים והדין, רחמים, להושיע ישראל, דין, לאבד אויביהם, חולת זה היה די באומרו כי אלהיכם הולך:

ח. מי האיש הירא וגו'. רבותינו ז"ל (סוטה מד.) אמרו זה הירא מעבירות שבידו, פירוש² על דרך אומרו (ישעיה לג יד) פחדו בציון חטאים, שכל מי שיש בידו עבירות לבו ירא וחרד מעצמו, ואפילו אינו יודע שיש בידו עבירות הפחד הנכנס בלבבו במלחמה תודיעהו כי יש בידו עבירות,

יב. ואמרו ואם לא תשלים וגו'. פירוש אם לא השלימה העיר ונטתה אשוריה מני דרך, ולפעמים יקר מקרה שאחר שהתחיל האדם להטיב מעשיו ישוב אחורנית, וכשאירע זה להאדם יגדיל רשע ויתחזק יצרו עליו יותר מכראשונה להלחם עם הנשמה, והוא אומר ועשתה עמך מלחמה, יצו ה' לצור על העיר כסיגופים, וכמאמרם ז"ל (ברכות ה.) לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, והרגותו הוא, לסגף עצמו בדברים המותרים לו, גם בתעניות ומלקיות ובכי, להתיש כח הרע שבעיר, ומבטחיו ה' ליתנה כידו כאמרו ונתנה ה' אלהיך בידך והכית את כל זכורה. הוא כח ס"מ וחילולתיו, ואמרו לפי חרב, על דרך אומרו (תהלים קמט ו) רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם:

יד. ואמרו רק הנשים והטף. פירוש נשים הם נפש ורוח, ונקראו נשים בערך הנשמה, כידוע ליודעי חן. והטף הם "מצות ומעשים טובים" שעשה אדם קודם שהיה מתועב בעיני ה', בסוד ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי (שם נטו), וכשארם חזרו בו יחשבו לזכות:

ורבותינו ז"ל שיערו העון שיכנס בלבו הפחד מיוצרו שאפילו אין בידו אלא שדיבר בין ישתבח ליוצר (ע"י ב"י אר"ח סימן נד בשם הירושלמי). והטעם כי הנכנס למלחמה צריך לעשות לו נס להנצל מחרב אויב, וכל שבידו מבחינת הרע אינו ראוי לנס ומזלו יפחידו (מגילה ג.):

ג. בנשמה ה' אלהים אלהי אדם. כי תקרב וגו'. אולי פרשה זו תרמוז על פי מה שאמר הרבי שמעון בר יוחאי בספר הזוהר (וזהר חדש פ' ע"ג ותאמר נעמי) כי האדון ברוך הוא שולח נשמה יתירה להאדם מעולם העליון להדריכו בדרך ישר, ובאמצעותה ימלט האדם מהמחטיאו, וצוה ה' לנשמה ואמר כי תקרב אל עיר, זה הוא גוף האדם שנקרא עיר, כאמרו בספר הזוהר (ח"ג סח:) בפסוק עיר קטנה (קהלת ט ד) ז"ל עיר קטנה דא גופא דבר נש עד כאן, למלחמה, כי צריך כח להציל האדם מיד מרשיעו:

ודקדק לומר עליה, פירוש בשביל העיר למלטה מיצר הרע, על דרך אומרו (שם) ובא אליה וגו' ומלט הוא את העיר בחכמתו:

גם על פי דבריהם ז"ל (יומא פו:) שאמרו שגגות נעשות לו כזכיות ולהם יקרא טף:

ואמרו והבהמה. היא תאות החומר שיקרא בהמה, וכל אשר יהיה בעיר וגו' תכוז לך, שהכל יהיה לחועלת הנשמה לתקן הצריך, לתקן להשגת המושכלות, כי גם תאות הבהמי תסגל סגל הטוב, כמה שנוגע לה:

זו. ואמרו כן תעשה לכל הערים וגו'. פירוש כל מצות האמורות בענין אינם אלא לערים שהם הגופות שנתרחקו, על דרך אומרו (ישעיה נז יט) לרחוק ולקרוב, שבעל עבירות יקרא רחוק מהשכינה, שהיא "מקור הקדושה" שממנה הוא מחצב "הנשמה העליונה", אבל עיר שהיא מערי הגויים, פירוש שאין לה קשר עם הקדושה, ויצאתה ממקורה ברוב פשעיה ככל הגויים, אין לנשמה חלק עמה, ולא תקוה בה להשיבה:

זהו והוא אמרו אשר לא מערי הגויים וגו', כי בחינות ההם אין להם אלא להחרימם, וזו היתה שגגת משה בקבלת ערב רב (שמו"ר מכ ו) וה' אמר אליו ששורשם רע, ואינם עומדים בגדר הקדושה, ומובדלים לחלק רע, וכשהיה מחיה אותם פירוש לקרבתם לקודש אינו מחיה כם כל נשמה, דקדק לומר כל, היא הרוח שזוכה ראשונה עם הנשמה: